

ПРИЯТЕЛСТВОТО МЕЖДУ АНДРЕЙ СТОЯНОВ, БОЯН ПЕНЕВ И НИКОЛАЙ ЛИЛИЕВ

Дарина Стоянова

На улица „Аспарух“ 61 в къщата на писателя Тодор Влайков се намира скромна вегетарианска гостилница. Посещават я толстоисти — вегетарианци, студенти и неколцина интелектуалци.

Без да се е отказал от месната храна, Андрей предпочита растителната. Този ден, в късния обеден час, когато влиза там, на една маса са останали само двама посетители — Македонски¹ и до него едър скромен мъж с добро лице. Като вижда приятеля си, Македонски, с израз на човек току-що направил откритие, махва с ръка енергично към Андрея, става и без да скрива задоволството си, представя двамата непознати един на друг: „Николай Лилиев — Андрей Стоянов. Бъдете приятели!“

Прозорливият Македонски, който докрай остава предан на Андрей и никога не можа да го приближи до себе си, се надява, че двамата — Николай и Андрей — еднакво мечтателни и самотни, ще могат да намерят един в друг желания приятел. Още повече поетът обича музиката, а музикантът — поезията. И не е странно, че тази вечер техните пътища водят към една и съща цел — към камерния концерт на Сашо Попов и братя Владигерови. Ще слушат концерт за две пигулки от Бах, сюита от Московски и серенада от Зиндинг.

Пролетта на 1919 г. носи на Андрей началото на едно голямо приятелство — най-голямото приятелство в неговия живот.

Един ден той върви по улица „Солунска“², а срещу него усмихната приближава Дора Габе. — Искате ли да Ви запозная с моя съпруг? Елате!

И го повежда към дома си. Тук Андрей Стоянов се запознава с Боян Пенев.

Двамата мъже са чували един за друг. Първата среща утвърждава чувството на уважение и скоро прераства в приятелство. Мекият и приятен теноров глас, спокойните движения и походка, непринудените обноски, сърдечната усмивка — всичко у Боян Пенев излъчва благородство и хармонична душевност и привлича Андрей.

Наскоро след тази първа среща той не може да се удържи да не направи пак посещение на съпрузите Пеневи. Но един безразличен отговор — „излязоха“ — го връща разочарован.

¹ Сашо Македонски — учил графическо изкуство във Виена и Германия. Бил е директор на Държавната печатница в София.

² Сега ул. „Васил Коларов“.

Все Ви чакаме. Вие ли бяхте един неделен ден у нас? Както ми описаха „непознатия“, на Вас прилича. Елате тая седмица — живеем тъй близо! — Избягахте от клуба тоя път! А де остана обещанието!

Не бихте ли могъл да ни съобщите кога ще дойдете, за да не се случи да излезем.

Сърдечни поздрави — Д. Пенева

Бележката е написана върху визитната картичка на Дора Г. Пенева и Боян Пенев.

Срещата с Боян Пенев действа магически върху неспокойния музикант — бунтът в гърдите му се уталожва от вдъхновеното отрицание на всичко, което грози живота. Сякаш стрелите на безпощадна критика към явната и скрита пошлост, към посредствеността, към низкото и дребнавото в живота ги обезсилват. В преклонението на Боян Пенев към изящното и великото Андрей среща мечтания приятел със сходни естетически разбирания и вкусове. Приятелството се развива в безоблачна атмосфера, носи приятни часове. Конфликт настъпва само когато с детска наивност Андрей се старае да отклони приятеля си от „отровната напитка“ — чашката алкохол, необходима на Боян Пенев след дълго ходене в планината.

Екскурзиите из околността на София или из Рила са удоволствие за двамата. Облаците, скалите, израсналите над пропастта дървета оживяват във въображението на Боян Пенев във фантастични същества, стават предмет на разговор и Андрей се радва на запазените детски черти у приятеля си, присъщи и на самия него. Друг път, изпаднал в интимно-доверително настрояние, Боян Пенев открива на Андрей една по-друга, непозната за останалите, невесела страна от живота си. Или се визира ласкаво с открития си поглед в него и казва:

— Не фнушавам, Андрей, а внушавам.

„Артистичният клуб“ се помещава в един от салоните на Рисувалното училище. Членовете на клуба се събират един или два пъти месечно. Тук идват проф. Иван Шишманов, Асен Златаров, Ел. Консулова-Вазова, Николай Райнов, Николай Лилиев, Боян Пенев, Сирак Скитник, Иван Лазаров, Андрей Стоянов, Дора Габе, Адриана Будевска, Елена Снежина, Борис Денев, Владимир Василев, Петър Райчев, Сашо Попов, братя Владигерови, Константин Константинов, сем. Букурещлиев и други писатели, художници, музиканти и почитатели на изкуствата. В приятна обстановка, създадена от жените-членки на клуба, всеки се чувства в свой кръг, интересува се от успеха и постиженията на другите и сам получава от тях насърчение. Програмата от рецитации, музика и доклади започва зиме в 8 1/2 часа и през пролетта в 9 1/2. Николай Райнов чете за „Източно и западно изкуство“, Асен Златаров говори за организация „Светлина“, К. Константинов — за Димчо Дебелянов; Николай Лилиев чете свои стихове от цикъла „Вечери“; Елена Снежина рецитира стихове от Албер Самен, Емил Верхарен и Яворов; Адриана Будевска — от Димчо Дебелянов; Андрей Стоянов свири от Шопен и Лист, Сашо Попов изпълнява ноктюрно от Шопен и канцонета от Чайковски; Х. Несторов и Панчо Владигеров — свои композиции. Програмите са кратки, за да има време за разговори.

Забравили за миг грижата за съществуване, която тегне над всички в това объркано време, на тези вечери българските писатели, професори и дейци на изкуствата се срещат, за да изявят своите дарования и кипналия духовен стремеж, да прогонят с остроумие и весели изненади остатъците от натрупания през последните години гнет, да противопоставят своя талант и самочувствие срещу обидата, нанесена от политиците на Ньой.

България отново надига творчески ръст.

За всяка среща членовете на клуба получават покана, която завършва с някаква забележка: „Присъствуват само членовете (получилите покана)“. Или:

„Гости не могат да се водят. Доведените няма да бъдат допуснати.

„За всеки 15 минути закъснение се плаща 1 лв. глоба.“

По време на оскъдното продоволствие поканеният може да прочете забележка и от рода на следната:

„Чаят и тоя път се сервира без захар.“ Или:

„От Америка е тръгнал един параход със захар за клуба, но до пристигането му всеки трябва да си носи сам.“

Много часове губят Андрей и Веселин¹ да търсят квартира. Най-после намират една стая на булевард „Патриарх Евтимий“ 4. Хазайката, учителка по френски език, обича музиката, а и по-голямата част от деня не е у дома. По-късно тя им отстъпва още една стая и двамата братя са доволни, че имат спалня за двама и кабинет за Андрей на едно място.

„Снощи за пръв път в новата квартира си поканих гост, професор Боян Пенев — пише Андрей на 5 март до дома. — Изсвирих му цяла наскоро стъкмена програма от Бетовенови три сонати и рондо оп. 51 № 2. Същата програма ще повтори и днес след обяд пред група мои ученици.“

Срешите с Боян Пенев зачестяват. Андрей кани приятеля си на музика или Боян Пенев сам се поканва. Той е голям почитател на музиката, особено на Бетховеновата. Когато Андрей свири, може да слуша ненаситно, като че няма нищо по-близо до сърцето му от света на музиката. Замислил е да пише за Бетховен.

Една вечер, едва влязъл в кабинета на Андрей, насочва се към пианото и свири някаква мелодия.

— Сънувах я тази нощ и цял ден се върти в ума ми.

Върху тази мелодия Андрей изгражда лирична песен и му я поднася за именния ден.

Някога Боян Пенев е свирил на пиано. Много музиканти могат да му завидят за изключителната способност да чете ноти — притежава идеален вътрешен слух. Понякога той изважда бележник и нотира — лирична мелодия, предизвикана от съответно настроение, или гротескни тактове, израз на чувството му за хумор. Може да се съжالياва, че не е станал музикант.

Виена, 22 март 1922 г., Николай Лилиев до Андрей Стоянов.

Скъпи г-н Стоянов,

Винаги, когато съм на концерт, а аз често отивам на концерт поне, аз мисля за Вас. Аз мисля за Вас по един доста странен начин. Мястото, което заемам аз — място на правостоящ, наистина — с много по-голямо право и достойнство би трябвало да се заеме от друго, от Вас например, щом на живота е угодно единият от нас да бъде в София, а другият — във Виена. Наистина, не във Вашата Виена — Виена, която познавате преди войната: чиста, приветна, весела, — но все пак във Виена, дето могат да се чуят Мопарт, Бетовен, Шуман, Брамс, Малер, Дебюси. Снощи например Фуртвенглер, наследникът на Никиша, дирижираше в „Музикферайн-иззал“ Моцарт, Хайдн (симфония G-дур), и Бетовен (5-та симфония). То беше истински празник на душата. На 27 март ще гостува Зигфрид Вагнер и, покрай другото, ще изпълни 7-ма симфония от Бетовена.

Виждале ли, скъпи г. Стоянов, заради тия мигновени проблесъци на душата струва си да се търпи неволята на големия град в това страшно време.

Ами Вие какво правите? — Работите ли? — Аз все още чакам да се стопли, та да почна своите „сентиментални разходки“ не само из околностите на Виена, разбира се.

Много здраве от г. Михов. Поздравявам Ви най-сърдечно и аз — и Ви желая всичко най-хубаво, което може да Ви радва в живота.

Вашият Николай Лилиев

¹ Веселин Стоянов (1902—1969) — композитор, професор, брат на акад. Андрей Стоянов.

Учебната година е минала, като е натрупала у Андрей неизбежната умора и той отново мечтае за „благоуханната вечерна прохлада на дивната Рила планина“.

Въпреки всичко Андрей прекарва голяма част от лятната ваканция в бащиното семейство. Привързаността му към дома е неизменна. Освен това сега там е необходим. Затова въпреки проекта с Боян Пенев да прекарат почивката заедно в Чамкория Андрей отпътува за Шумен, щом привършва работата си.

Чамкория, 2. VIII. 1922 г., Боян Пенев до Андрей Стоянов в Шумен

Драги г. Стоянов,

Дойдох тук на 27 юли. Великолепно! Времето е много хубаво, всеки ден правим екскурзии. Само едно е неприятно: тая година всичко тук е много скъпо. Легло — 50—60 лв. ... Обед: супа — 4 лв.; готвено — 14 лв.; печено — 18—20 лв.; компот — 8 лв.; сладко — 10 лв. Има чудесно кисело мляко в изобилие. Аз съм си все в същата стая. Обадете ми, ще идвате ли и кога.

Сърдечен поздрав Ваш Боян Пенев

Малко дни прекарват двамата приятели сред Рила. За Андрей те са единствените освежителни дни през лятото.

На 6 декември Андрей пише до дома: „Министерството ми разреши двумесечен задграничен отпуск от 2. I—28. II. Вие знаете, че отдавна си мечтаю да отида в Германия и се наслаждавам на хубава музика.“

Мюнхен, 12. II. 1923 г., Н. Лилиев до А. Стоянов:

Скъпи г. Стоянов,

Късно се обаждам на Вашето мило писмо. Но Вие знаете, че аз съм зает много често с чужда работа, която „не търпи отлагане“ като моята — и вярвам, че ще ми простите.

Радвам се, че ще може да се освежите сега — и да се предадете отсетне с още по-силна любов на музиката. Чули сте навярно 8-ма симфония на Малера и вярвам, че ще ми доверите впечатленията си, щом се видим в Мюнхен. Не мисля, че са потребни особени формалности, за да дойдете за няколко дни тука. На всеки случай, в българската легация ще Ви обадят, дали трябва да се явявате пред представителите на баварската власт за заверка на паспорта.

В Мюнхен бяха за няколко дни братя Владигерови. Срещах ги веднъж. Изказаха желание да Ви видят. Ако имате време, подирете ги (Шуманщрасе, 12).

Мога ли да Ви кажа — довиждане?

Желая Ви да минете с радост дните си в Берлин — и Ви поздравявам най-сърдечно.

Вашият Николай Лилиев

Много Ви здраве изпращам и аз — Коста Щъркелов.

Дните на престоя в Германия намаляват. В Мюнхен Андрей остава само два дни. Тук Никола Михов, Николай Лилиев и Константин Щъркелов са го очаквали и се радват да го видят. Всички заедно прекарват една вечер в душевна беседа. За Андрей, който, ако не е на концерт прекарва вечерите сам, тази среща оставя трайно преживяване.

От есента Боян Пенев не е в България. По покана на полското министерство на просвещаването през настоящата учебна година той чете лекции по история на българската литература в Краковския и Львовския университет.

Присъствието на Боян Пенев Андрей чувства като необходимост. Повече от всичко — толпата отзивчивост към естетическите му възгледи. Може би тази необходимост го кара да разказва на сестра си какъв необикновен човек е Боян Пенев и в разказа да изживява скъпите часове на духовно общение с него.

Драги г. Стоянов, много често си спомням за Вас — и все не мога да се накая да Ви пиша. — До средата на декември бях в Краков — чух Петри, Фридман, Розе, Бернския квартет, Шимановски и пр. Коледната ваканция прекарах в планината. Сега съм тук. Ще остана в тоя град до април. Какво стана с Веселина? Обадете ми се. Сърдечни поздравяи Вам и нему.

Ваш Боян Пенев

Адрес: Варшава (Университета)

В началото на април 1924 г. във Видин се устройват романтична и Бетховенова концертни вечери.

Пианото е лошо. На първата вечер — романтичната — то все никак издържа. На втората — Бетховеновата — изнемогва съвсем. Единият от клавишите на долния регистър — клавишът на тона сол, който често се повтаря в третата част — застава. При пауза в едната ръка упоритият музикант го дига и продължава да свири. След малко долният педал престава да изпълнява предназначението си. Невъзможно е да се продължи. Андрей Стоянов става от стола и с огорчение съобщава, че без педал не може да се свири. Сред публиката настъпва оживление — няма ли в салона някой, който да поправи онази малка част на пианото там долу, тъй нужна на музиканта. За шастие, излизат две момчета и като заявяват, че разбират от „такива работи“, залавят се за поправката. След половин час концертът продължава.

Този път разходката край Дунава и до Бабините Видини кули не доставя удоволствие на Андрей. Духа остър вятър, улиците са кални, небето схлулено — съвсем не прилича на пролет. Всичко това подсилва недоволството му от концерта. Защо се съгласи да свири на такова пиано? Какво разбра, какво почувствува публиката от хубавите пиеси? Но може ли градът от провинцията да остане без музика, докато се набави по-добър инструмент?

С уредниците на концерта Андрей Стоянов говори за необходимостта от ново пиано, за значението на добрия инструмент, за неговия живот и чувствителност, за съхраняването му. Това е също негова грижа — да убеждава хората въпреки трудностите да се намерят средства за пиано. Тъй ще бъдат привлечени и други артисти. Добрият инструмент привлича добрия музикант. Големият брой любители на музиката във Видин заслужават това.

Трудно може да си представи човек усилието на Андрей Стоянов да служи на естетическата си и човешка цел с такова последователно упорство, въпреки недоброто си здраве и условията на една варварска политическа действителност.

След като изгоря сградата на Народния театър,¹ драматичните представления се дават в салона на Свободния театър.

Тази вечер Андрей и Дарина гледат „Принцеса Турандот“. Първото действие е минало, звънецът след антракта е ударил, публиката бавно се прибира в салона и още не заела местата си, светлините угасват.

— Добър вечер, Андрей!

В здрача на малките лампички Дарина вижда снажен мъж с високо чело, открит поглед, черна коса и лице, обградено като в рамка с тясна черна брада. Минавайки край Андрей, той обгръща за миг раменете му и отминава. Без да го е виждала някога, преди брат ѝ да е казвал името му, Дарина го познава — това е Боян Пенев, завърнал се от Полша. Толкова е слушала за него, че интересът ѝ от сцената се прехвърля към предния ред, където седи той.

С връщането си в София Боян Пенев заема онова място в живота на Андрей, което остана пусто през време на отсъствието му. Съчувствие, жив интерес не само към музиканта, а и към човека Андрей Стоянов (което тъй рядко среща), безрезервна искреност и сърдечност унищожават горчивия вкус на уморителното всекидневие и прогонват самотата.

² През 1923 г.

Една вечер, дочул от двора Крайсериана от Шуман, Боян Пенев, без да позвъни, минава през задния вход на къщата и тихо се вмъква в кабинета на Андрей.

— Не ставайте, свирете! — моли той, когато Андрей се отправя към него.

— Но аз спирам, повтарям. . .

— Спирайте, повтаряйте, аз ще седна тук. Ще Ви преча ли?

— Не-е! Но това няма да Ви достави удоволствие.

— Щом няма да Ви преча, седнете и свирете!

Тонът е умотелен и категоричен. Той сяда зад Андрей и потъва в потока на музиката. След това разговорът върху Крайсериана и Шуман продължава до късно.

Есенните дни са още топли и двамата приятели решават в неделя да отидат до Драгалевския манастир.

— Да поканим и Николай Лилиев — предлага Андрей.

Боян Пенев се разсмява от сърце:

— Аз ще вървя на ръце до манастира, ако склоним Николай да тръгне на екскурзия. Той прави самотни разходки.

И все пак го скланят. В неделя, при срещата, Боян Пенев се обръща към сестрата на Андрей и като сочи Лилиев, казва:

— Това е Ваш успех.

Явно, той иска да повиши самочувствието на 20-годишното момиче, което живее втора година в София, но си остава твърде затворена и сериозна провинциалка.

Денят е прекрасен. Умореното есенно слънце не се издига високо, екскурзиантите се радват на кротката му ласка и бавно вървят по Драгалевския път.

Андрей Стоянов и Николай Лилиев вървят напред. Зад тях Боян Пенев разказва на младото момиче за екскурзиите си по планините, за тишината в горите на Рила, за едрите зимни звезди над Пирин, за музиката и хората. . . за жените, които носят в себе си музикалните форми — скерцо, ноктюрно, прелюд.

Гласът му е спокоен, топъл, ласкав. . .

Когато сядат в двора на манастира, с явно удоволствие Боян Пенев изважда неголямо шише с „отровна напитка“ и казва:

— Сега ний с Дарина ще пием по една чашка.

Николай Лилиев вдига към нея добрите си очи:

— Тя няма да пие.

Андрей се усмихва спокоен.

На 13 декември вечерта, в аудитория 45-та на университета има литературно четене. Един след друг, Николай Лилиев, Владимир Полянов, Елисавета Багряна, Георги Райчев, Н. Фурнаджиев и А. Каралийчев излизат пред многобройните слушатели, за които салонът се оказва тесен, и четат свои стихове и разкази.

В същото време в кабинета си Андрей Стоянов, като именник, посреща гости — повечето от тях негови ученици.

По-късно, когато четенето в аудитория 45-та е завършено, а кабинетът на Андрей е утихнал от последната група ученици, пристига Боян Пенев с целия си багаж от най-добри чувства и пожелания към именника. Сам той тази вечер е творчески настроен и докато Андрей го черпи с музика, той изважда молив и рисува приятеля си до пианото. Да скицира със смела ръка, много често карикатурно, е негово любимо занимание и същевременно израз на духовитостта му. Андрей, който има чудесна стойка пред пианото и не прави излишни движения с тялото, е нарисувал с три глави, за да има възможност да следи ръцете си по цялата клавиатура.

Драги Стоянов, довечера към 8 1/2 ще Ви чакам в зимната градина на „Алказар“. Имам да Ви говоря нещо важно. Идвах тук, но Ви не намерих. Да Ви чакам, много несигурна работа. Сега е 2 ч., а Вие ще дойдете вероятно към 3 1/2. Сърдечен поздрав —

Ваш Боян Пенев

Бележката е оставена на келнера в ресторанта на „Славянска беседа“, дето обядва Андрей, ако не е дошъл по-късно, когато масите са раздигнати и в салона метат.

Любезни г. Стоянов,

Утре вечер ще дойде у дома г. Боян Пенев — ще чете още една глава от Бетовен. Ще ни бъде приятно на двама ни, ако можете и вие заедно с госпожица сестра Ви да дойдете у дома към 9 часа. Разбира се, и брат Ви също, ако не е заминал.

С поздрав — А. Стайнова

Андрей посещава охотно дома на Петко Стайнов и Ана Стайнова, дето може да се прекарат съдържателни часове.

Една вечер Боян Пенев завежда Андрей в дома на Петър Тодоров. Сам политикът се бе заинтересувал от музиканта. П. Тодоров е също от ярките личности, които Боян Пенев цени. Неговата набита фигура, здраво сложената върху раменете голяма глава и присвитите очи не издават страстния ценител на изкуствата. Вечерта, прекарана в дома му, доставя удоволствие на Андрей. Тя слага начало на трайни приятелски отношения между общественика и музиканта.

В късния обеден час от ресторант „Славянска беседа“ излизат Боян Пенев, Елисавета Багряна и Веселин със сестрите си. Декември. Градът е потънал в сняг. От сутринта не престава да вали. И то какъв сняг! Затрупва дървета и улици, спъва движението, върти се пред очите, замръзва погледа, събужда безпричинна радост. По Раковски минава шейна с весели звънчета, конете я носят леко и вдигат във въздуха бели облаци сняг.

— Хайде да отидем на разходка — предлага Боян Пенев.

— Къде?

— Без посока. Ей тъй по снега!

По „Цар Освободител“ компанията се насочва към „Орлов мост“. Вдъхновен от присъствието на Стоянка, която едва от три месеца живее в София, Боян Пенев говори на шуменски диалект. Шеги и остроумие. Всички се смеят. Зачервена от студа, със снежинки върху клепачите, Багряна буди възхищение.

Изведнъж Боян Пенев пита:

— На колко години е Андрей?

— На 35 — отговаря Веселин.

— Чудесно — Боян Пенев се усмихва тъжно и се умълчава. Всички го гледат с любопитство. Явно, пак има някаква идея.

— Ето какво ще направим — продължава той. — Ще му прибавим още 35 и ще празнуваме 70-годишнината от рождението му. Ще го чествуваме след една седмица, на именния му ден.

Идеята се приема с въодушевление.

— Вий, Багряна, напишете химн, Веселин ще му напише музика, а на чествуването всички ще му го изпеем.

— Чудесно! А после? — Всички са сигурни, че това не е всичко.

— С химна ще започне тържеството. А после ми трябва един художник.

— Иванчо Пенков — предлага Веселин приятеля си.

С Иван Пенков участниците на тържеството стават шест.

След това Боян Пенев разпитва Веселин и сестрите му какво знаят от родителите си за детството на Андрей, за по-значителни случки и събития от живота му. С това подготовката на тържеството завършва.

Репетициите, шумни и весели, стават в дома на Боян Пенев, улица „Регентска“ 4. Инициаторът на тържеството има нови хрумвания. С целия си заряд от остроумие Иван Пенков е попаднал на място и се намесва с предложения.

Горкият сериозен юбиляр!

На именния си ден след обяд Андрей има часове в музикалната академия. Привечер организационният комитет, начело с инициатора на тържеството, влизат в квартирата на музиканта,

Украсяват кабинета с борови клонки и цветя, поставят няколкото стола на редици, до рояла, дето е сцената, внасят маса за оратора.

Когато вечерта Андрей се завръща у дома, посрещнат церемониално от уредниците на празника, той трябва да прочете най-напред юбилейния афиш, окачен в малкия хол, и да се види 70-годишен старец с шръкнали на главата му редки коси — четвъртини и осмини ноти. После го въвеждат в салона. Ако участниците в юбилея не са толкова зашеметени от веселост, биха го съжалили. Той е смаян до безпомощност. Няма място за въпроси. Той е юбиляр. Ще има тържество в негова чест. Не му остава нищо друго освен да се подчини.

И сяда на първия ред.

Под палката на Веселин хорът изпълнява тържествения марш: „Андрей Стоянов“.

В този най-тържествен час
и за него и за нас,
да изпеем с ясен глас:
„Да живей, живей, Андрей.“

В градове и във села
грьмогласните гърла
прогласяват: Да живей,
„Да живей, живей, Андрей“.

В София и в Цариград
и по целий божи свят
ще се слави нашият брат:
„Да живей, живей, Андрей“.

Единственият слушател е Андрей. Той се смее и ръкопляска.

Следва сказка за живота и дейността на юбиляра от Боян Пенев. Хористите, сега публика, стават от столовете при всяко споменаване името на Андрей. Непрекъснатото ставане и сядане предизвиква оживление и шум, но над всичко се издига приятният теноров глас на сказчика, който с несмутима сериозност докладва за детските подвизи на юбиляра, подкрепяйки думите си с веществени доказателства: част от първото пиано, на което е свирил Андрей, списък на издадени и друг на неиздадени творби на Андрей, писмо, писано от 60-годишния Андрей. . . Андрей. . . Андрей. . . Ставане, сядане. . . Ставане, сядане. . .

На сцената излиза Багряна и произнася приветствие от името на учениците и преподавателите в Роберт колеж. Окончанието ейшен и специфичното произношение наподобяват английския език.

Дарина и Стоянка отправят към юбиляра трогателни приветствия с благодарност от сиропиталището в Шумен и от дружество „Милосърдие“ за ежегодните му дарения. Следват „Дарение от съотечествениците на Шопена“ и „Дарение от родния град на Бетовена“.

С фес на главата и преобразен с мустаци и брада, заети от Народния театър, отново се появява Боян Пенев и произнася приветствие, изпъстрено с колоритни думи, от името на турското малцинство в Шумен.

Приветствие от името на циганското малцинство в Шумен произнася Иван Пенков — жив, подвижен, с неспокоен поглед, къса думите и се почесва енергично по главата.

Публиката изнемогва от смях. Андрей си сменя очилата и си бърше сълзите.

Юбилеят — няколко часа веселие, устроено от Боян Пенев — завършва. Този духовен аристократ, който в чужда или не по угодата му среда потъва в обидно мълчание, в чието присъствие скромността се обезличава, а дързостта — потулва, в кръга на тия, които е приел за свои, е предан приятел, дава се цял, има време за всичко.

„Едва ли някога съм се смял толкова много, както тогава“ — си спомня 40 години по-късно Андрей Стоянов.

Скоро грижите, спътници на Андрей, поглъщат и веселото настроение от юбилея, и спомена от него. В продължение на 15 години тихият музикант с неразделния си другар — пиано

ното — е нежелан квартирант по-дълго време. А може би г-ца П. и нейният брат, запасен полковник, не желаят повече в дома си присъствието на заподозрения в симпатии към комунизма квартирант, на чиято библиотека правиха преглед след атентата.¹ От началото на учебната година братът и двете сестри на Андрей живеят на улица „Паренсов“, сега и той трябва да напусне квартирата. В най-благоприятното време за работа — студентите зимни дни, — когато Андрей се чувства най-енергичен и се готви за концерт, тази грижа е съвсем неуместна. Но ако той чак да отминат грижите, за да пристъпи към същественото, това едва ли някога ще стане, защото да ги поема, за да облекчава другите и да си ги създава, пак за другите, е за него част от същественото в живота му.

На 9 март 1926 г., във в. „Мир“ Ф. Рух пише музикален преглед, като се спира и на концерта на Андрей Стоянов, състоял се на 25 февруари — на „академичното“ изпълнение на пианиста, на когото „писва достатъчно темперамент“.

Навярно още същата вечер, под напора на неудържимо възмущение, Боян Пенев реди отговора към „новия музикален критик“, за да излезе още в мартенския брой на „Златогор“ пламнената му защита на Андрей Стоянов и Николай Лилив — и двамата „жертва на едно и също колосално безвкусие, което с единия си крак стои върху поезията, а с другия — върху музиката“.

През март на 1926 година Андрей Стоянов наема един етаж от пет стаи и хол на улица „Шипка“ 34, в дома на две сестри, весели и добри, които живеят със семействата си в по-долните два етажа. Андрей със семейството си — половината от бащиното семейство — заема три от стаите: две спални и кабинет. В останалите две стаи се настанява Николай Лилив със „своето семейство“ — племенниците си Мила и Веса.

Така на третия етаж на този дом се установяват да живеят двама от най-изтъкнатите културни дейци на страната — еднакво тихи, скромни и увлечени в работата си.

Първата грижа на Андрей е да купи мебелировка за празните стаи — по два кревата, гардероб, маса и столове за спалните, най-необходимото за кухнята. В кабинета: роялът, пианото и нова тапицирана гарнитура — канапене и шест гиздави, изключително неудобни стола. Черна неголяма писалищна маса заема ъгъла между двата прозореца. По стените портрети на Бетховен, Шопен и Вагнер, над рояла — маската на Бетховен. Сред стаята, малкото пространство между рояла и столовете е заето от килимче. На друго място килими не се предвиждат. Най-онеправдан е холът — за него Андрей купува само една закачалка.

Лилиеви пристигат с покъщината си.

Двете семейства са особено доволни от обстоятелството, че не се чувствуват квартиранти. Хазияте Василеви не създават никакви ограничения на музиканта. На първия етаж живее семейство Бабаджови, по-голямата дъщеря на което е ученичка на професор Стоянов. Момичетата често прибягват към едните и към другите за домакински услуги.

След утринното оживление етажът утихва. Студентките и Веселин, последна година студент, са отишли на лекции, Н. Лилиев — в театъра, само Андрей, с изключение на понеделник и четвъртък, когато е в академията, остава в къщи — приема частните си ученици или сам свири — и изпълва етажа с музика. В топли дни през отворения прозорец тя достига до улицата и минувачите познават квартирата на музиканта — оттам почти по всяко време долита гласът на пиано.

На обяд етажът отново се оживява. Най-напред се връщат племенниците на Н. Лилиев и бързат да запалят примуса, защото „вуйчо“ скоро ще си дойде и „пилешката супа без пиле“ трябва да бъде готова. По етични и здравословни съображения Лилиев е вегетарианец.

За мнозина от приятелите на музиката ще останат незабравими музикалните вечери, които Андрей Стоянов устройва тук в продължение на 6—7 години, до времето, когато ги премества в собствения си дом на улица „Рачо Димчов“. Там те ще запазят характера си, само повелите на времето ще променят състава на изпълнителите и слушателите.

Вечер от стаите на двете семейства се изваждат всички дървени столове и се нареждат в празния хол. Въпреки неугледния си вид по удобство те конкурират на столчетата от елегантната мебелировка в кабинета и са предпочитани от по-снажните мъже.

¹ Става дума за атентата в църквата „Св. Неделя“, 1925 г.

До смъртта си неизменен посетител е Боян Пенев. Присъствието на Николай Лилиев, когато не е в театъра, и на Багряна се подразбира. Пристига от съседния дом приветливият Букурешкиев със съпругата си Маня Милетич, на която не липсва самочувствие. Влиза Димитър Михалчев и по светски се поздравява с всички. Тук са благородникът Йосиф Фаденхехт, загадъчният Николай Райнов, Борис Георгиев, който слуша музика, както религиозният приема „светото причастие“. В кръга на хора на изкуството Петър Тодоров се чувства по-добре, отколкото в своя професионален кръг, и излъчва добро настроение. С широка усмивка пристига и Борис Денев.

Изпълнител на музикалната вечер е сам Андрей Стоянов или неговите ученици, които той лансира пред това общество като надеждни музикащи. Старанието на Тамара Янкова, Богдана Дякович, Веселин Стоянов, Димитър Гончаров, Евгения Константинова, Цеца Бабаджова да се представят добре тази вечер е не по-малко, отколкото на концерт пред многолюдна публика. Те са щастливи да бъдат в обществото на недостъпния в скромността си Николай Лилиев, любимата поетеса Багряна и на толкова именити българи. След музикалната част те се стремят да се приближат към знатните си слушатели, да чуят похвала от тях и да пият направо от източника на българската култура. Двете сестри често забравят ролите си на домакини и бързат да зададат въпроса, който отдавна чака отговор от най-компетентния източник. Те се чувствуват поласкани, когато Николай Райнов им разказва за своя дневен режим, и се удивляват на необикновената му работоспособност. Борис Денев създава весело настроение, като обещава на пианистките да ги нагости с музиката на своя оркестър от кавал, зурла, тамбур, саз, звънци, дайре и тъпан.

Понякога музикалната част се разнообразява с рецитации на стихове от Смирненски и Яворов, изпълнявани от Невена Буюклиева или с любимите на Андрей Стоянов Шубертови песни, изпети от Мария Стефанова.

В този дом, дето обитателите на трите етажа са в пълно съгласие, възрастните обичат веселите часове не по-малко от младите.

Краят на юни 1927 година. Третият етаж на „Шипка“ 34 е в най-усиленото време на годината. Момичетата четат и се явяват на изпити, Николай Лилиев, както всякога, излиза сутрин рано, за да върши своята тиха работа, Андрей Стоянов се разпъва между многото си задачи. Последните дни на учебната година и на театралния сезон носят много умора и нетърпеливо очакване на лятната почивка.

Една късна вечер към полунощ страшната вест — Боян Пенев почина — разтърсва етажа и го изпълва с ридания.

На другия ден потресени и невярващи, Николай Лилиев и Андрей Стоянов се изправят пред тесния ковчег, в който лежи техният приятел — непримиримият, силният Боян Пенев.